

ДИСКУРС-АНАЛІЗ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНА СТРАТЕГІЯ В СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ

Київський національний лінгвістичний університет;

Дослідження охоплює коло питань, пов'язаних з онтологією дискурсу та універсалізацією самого концепту, що уможливорює розкриття значущості дискурс-аналізу як філософсько-методологічної стратегії в сучасних гуманітарних науках.

Вступ

Дискурс як предмет дослідження і як метод, а особливо «лінгвістичний поворот» у філософії як фактор і умова антропокультурних використань мови вимагають детального дослідження і аналізу концепту дискурсу як практики мово-дії і універсальної моделі соціального діалогу і полілогу.

Теоретико-методологічну основу складає творчий доробок західних вчених (Р.Барта, М.Фуко, Т.А.Ван Дейка); дослідження спирається також на праці вітчизняних і російських дослідників теорії дискурсу, зокрема М.М.Бахтіна, М.Л.Макарова, О.Г.Ревзіної, І.В.Сілантьєва, А.А.Чувакіна, В.В.Москалик та ін.

Для висвітлення означеної проблематики слід розкрити еволюцію уявлень про дискурс, приділивши особливу увагу ренесансу феномена «дискурс» в 60-70 рр. ХХ ст. і універсалізацію цього концепту. Актуальним сьогодні є і аналіз загальної експозиції дискурсу та його основних типів (наприклад, мета-дискурсу і дискурсу влади), що передбачає висвітлення особливостей дискурс-аналітичних досліджень в галузі сучасних гуманітарних наук (політологія, історія, культурологія тощо). Отже, **метою** нашої розвідки є дослідження дискурс-аналізу як філософської і мовленнєвої практики «прочитання» соціальної дійсності та соціокультурних передумов постання лінгвістичної концепції дискурсу як предмета трансдисциплінарного методологічного призначення.

Доречно, на наш погляд, почати аналіз означеної проблематики з висвітлення поняття дискурсу та еволюції уявлень про дискурс, що є необхідним для означення специфіки дискурс-аналізу. Як відомо, дискурс-аналіз являє собою сукупність методик і технік інтерпретації різних видів текстів як продуктів мовленнєвої діяльності, яка здійснюється в конкретних культурно-історичних умовах. Зазначимо, що визначення дискурсу як соціально обумовленої і культурно закріпленої системи раціонально організованих правил взаємовідношення окремих висловлювань у структурі мовленнєвої діяльності [див.: 6, 50] співзвучне із розумінням дискурсу у концепції голландського дослідника Т.А. Ван Дейка: «В широкому сенсі дискурс є складною єдністю мовленнєвої форми, значення і дії, яка найкраще може бути охарактеризована за допомогою поняття комунікативної події (акту)» [2, 10].

Еволюція уявлень про дискурс починається разом зі становленням дискурс-аналізу як наукової галузі. Не випадково дискурс-аналіз саме у такій іпостасі зародився у 1960-і рр. у Франції (згадаймо так зване «епістемологічне зрушення»), в результаті

синтезу лінгвістики, марксизму і психоаналізу в межах загальних тенденцій розвитку структуралізму. В роботах Е.Бенвеніста, Р. Якобсона, Р.Барта, Ж.Лакана та ін. продовжувався запропонований Ф. де Сосюром розподіл мови і мовлення при спробі поєднання їх з теорією мовленнєвих актів, лінгвістикою і прагматикою тексту. Виникає так звана «школа дискурс-аналізу», сформована на основі «критичної лінгвістики», яка потрактовувала мовленнєву діяльність під кутом її соціальної значущості. Згідно з цією теорією висловлювання є результатом діяльності комунікантів в конкретній суспільній ситуації: адже стосунки суб'єктів мовлення зазвичай відображають різноманітні типи соціальних стосунків [див.: 4, 480]. Отже, більшість дослідників оперує саме поняттям «дискурс» (від лат. «discursus» – розмірковування; франц. «discours» – мовлення), який представляє собою складну єдність мовленнєвої практики і екстралінгвістичних факторів, необхідних для розуміння тексту, тобто тих, що надають уявлення про учасників комунікації, їх настанови і цілі, умови продукування і сприйняття повідомлення [3, 222]. Так, дискурс визначається як цілісний і зв'язний текст, актуалізація якого детермінована різноманітними соціокультурними факторами. При цьому для дослідження контексту соціальної комунікації важливим є те, що в дискурсі відображені не лише мовні форми висловлювань, а і вміщується оціночна інформація (особистісна характеристика комунікантів, їх «фонові» знання, комунікативні наміри). Таким чином, дискурс-аналіз як практика мово-дії, дозволяє виділити не лише суттєві характеристики соціальної комунікації, але і вторинні, другорядні показники.

З 1960-х по 1990-і рр. на даний напрям досліджень суттєво вплинули домінуючі в різноманітні періоди історичної еволюції науки парадигми: критична, інтерпретативна, позитивістська (структуралізм) і постмодерністська (постструктуралізм). Відповідно на передній план висувались то ідеологічні і прагматичні аспекти, то лінгвістичні (текстологічні) моделі; проголошувалась то необхідність обмеження текстових «кордонів», то розмикання тексту в соціокультурний контекст (інтердискурс).

Не оминути і «лінгвістичного повороту» у філософії ХХ ст., який означає, насамперед, зосередження філософії на онтології мови. Ідеться про нове, не сциєнтичне осмислення мови, інакше філософія мови не перетворилася б на центральну ділянку філософії. Тож коли тепер говоримо про філософію мови, маємо на увазі онтологію мовної взаємодії. В даному контексті стає зрозумілим, чому сьогодні ситуація відзначається універсалізацією концепту дискурсу, тобто дискурс-аналіз є міждис-

циплінарним підходом, що сформувався на перетині соціолінгвістики, лінгвокультурології і філософії мови, разом з тим вмістивши у собі прийоми і методи різноманітних наук гуманітарного профілю. Тому правомірно виділити відповідні підходи як магістральні стратегії дослідження, які здійснюються в рамках дискурс-аналізу: психологічні (когнітивні, культурно-історичні), лінгвістичні (граматичні, текстологічні, стилістичні), філософські (структуралістські, постструктуралістські, деконструктивістські та ін.). Можемо із впевненістю сказати, що дискурс-аналіз як мовленнєва практика «прочитання» соціальної дійсності через поєднання дискурс-аналітичних досліджень в галузі гуманітарних наук (політологія, історія, культурологія тощо) є предметом трансдисциплінарного методологічного призначення. Отже, дискурс-аналіз сприяє перспективі створення загальної теорії соціальної комунікації.

Практичний приклад здійсненого філософського дискурс-аналізу хотілося би репрезентувати на прикладі сучасного дисертаційного дослідження «Зв'язок мови та дії як предмет сучасної лінгвістичної філософії» [див.: 7]. Відтак, авторкою вперше встановлено, що «взаємозв'язок дискурсивної та недискурсивної сфер людського досвіду зумовлений тим, що концептуальні відношення висловлювань членів спільноти визначають інші типи взаємовідносин у межах спільноти, тому розуміння сенсу людських дій можливе завдяки зближенню принципів лінгвістичної практики людей та їх соціальних стосунків» [7, 7]. Особливого значення у сучасній Україні набуває теза про розуміння мови «як форми соціальної практики», а не як безособового відображення реальності. Адже не дивлячись на те, що ми маємо власні цілі та плани, існує межа, за якою наші плани повинні бути узгоджені з планами інших членів спільноти [7, 87]. Встановлено, що мовна гра є ситуацією людини, способом її присутності у світі. Виявлено, що концептуальні відношення висловлювань членів спільноти конституують форму життя та визначають інші типи взаємовідносин в межах спільноти, тому дослідження дій людини повинно здійснюватися завдяки зближенню принципів мововжитку людей та їх соціальних стосунків. Відповідно, з ідеї мовної гри випливає, що мова – динамічне утворення, а знаки мови отримують своє значення лише у використанні, що передбачає реальне життя мови або мовну гру. Отже, реалізація мовної гри, або діяди «мова-дія», є тією необхідною умовою, що породжує значення, сенс слів і висловів [7, 121]. Дисертантка доводить, що людина, вступаючи в мовну гру, як соціальна та діяльна істота слідує правилам. Цю здатність можна оцінити як фундаментальну властивість, яка забезпечує можливість міжособистісної комунікації. У своїй сукупності правила діяльності є осереддям будь-якої форми життя, оскільки, як обґрунтував П.Уінч, внутрішньо взаємопов'язане те, що ми робимо, з тим, що ми говоримо [там само, 184].

Від себе додамо, що такі висновки є надзвичайними у сучасній кризовій ситуації в Україні, вирішення якої залежить від взаємопорозуміння між різними політичними структурами, яке уможливиться лише після слідування правилам «діалогу», усві-

домлення ними прав «іншого» (тобто народу) бути почутим (як суб'єкт ситуації спілкування, а не об'єкт маніпуляцій) та адекватно сприйнятим. Отже, практичний приклад здійсненого сучасного дискурс-аналізу дає підставу говорити про те, що дискурс-практики є надзвичайно актуальними і популярними у сучасній гуманітаристиці, зокрема і у філософських розвідках.

Тож, на наш погляд, слід детальніше дослідити особливості дискурс-аналітичних досліджень в галузі сучасних гуманітарних наук. Адже у другій половині ХХ ст. постало питання: як узгодити між собою розмаїття дискурсивних аналізів? Намагаючись вирішити проблему, більшість дослідників наголошує на необхідності перетину пізнавального аспекту дискурсивних практик з прагматичним аспектом, де провідну роль грають соціальні умови взаємодії учасників комунікації. Відтак пропонується можливість співвідношення провідних методик вивчення тексту: структурний, семіотичний, системний, символічний (міфологічний), аналіз соціальних індикаторів і нарації ключових слів, інтертекстуальний, феноменологічний аналізи, риторичний, соціально-рольовий та ін.

Узагальнити і згрупувати ці напрями ми можемо у вигляді трьох основних груп, що об'єднані за принципом окремих висловлювань як текстів: 1) текстуальний підхід (досліджує окремо взятий текст як ізольований, автономний); 2) інтертекстуальний підхід (аналіз смислових взаємозв'язків між різними текстами); 3) контекстуальний підхід (розглядає будь-яке висловлювання крізь призму діяльності «соціальних агентів» (П.Рікер), які завжди, у свою чергу, включені в соціальні взаємозв'язки, конкретну політичну та історично-культурну ситуацію).

Розглянемо дані підходи більш детально. Так, текстуальний передбачає розгляд окремої одиниці аналізу (слово, фраза, текст...). Відповідно, у центрі уваги дослідника – сам текст і поліваріантність його інтерпретації з різноманітних позицій, причому дані позиції завжди виявляють себе через внутрішній смисловий простір тексту: зразки ми можемо побачити у російських формалістів (Шкловський, Тиньянов, Томашевський) і французьких структуралістів (Барт, Леві-Строс, Тодоров, Греймас, Бремон), яких надихнула морфологія дослідження російської казки у В.Пропа.

Інтертекстуальний підхід був теоретично обґрунтований у працях Ю.Крістевої, Ж.Деріди, Р.Барта, які прагнули виявити вказані позиції як можливі варіанти інтерпретації тексту ззовні. Тобто саме у просторі інтертекстуальної взаємодії здійснюються найрізноманітніші стратегії читання і розуміння текстів, як результат – можливі різні варіанти їх інтерпретації. Зазначимо, що даний підхід детально досліджений нами у дисертаційному дослідженні «Ідея інтертекстуальності в філософії культури» [див.: 5].

Отже, у рамках даних напрямів, як правило, уможливорюються два шляхи дослідження: перший орієнтується на систему стійких значень, інваріантів смислу, які притаманні всім текстам, що дозволяє вирішити проблему їх перекладів і розуміння. Другий – навпаки, підкреслює своєрідність кожного тексту і його унікальність, оскільки «усе плінне і змін-

не» (у сенсі Геракліта), а тому жоден вислів не повторюється двічі, оскільки весь час змінюються його породження і розуміння (сприйняття). Не випадково такий шлях призводить до третього із вказаних підходів.

Так, контекстуальний підхід розглядає текст вплетеним у певну «павутину значень», сітку (Р.Барт), зіткану з автором, адресатом і культурою, в яких і стало можливим спілкування між ними. В тексті і його інтерпретаціях віднаходимо саму історію, оскільки саме у просторі культури будь-які висловлювання і дискурси набувають сенсу, репрезентують, відтворюють те, на що вказують і що називають. Це прийнято називати «референтом», «денотатом» висловлювання і саме це відкриває нам соціальні стосунки, в контексті яких і відбувається комунікація суб'єктів.

На думку Т.А.Ван Дейка, який створив ситуаційну модель дискурс-аналізу, слід досліджувати специфіку функціонування мови в ЗМІ з урахуванням таких соціальних факторів як настанови того, хто говорить, і того, хто слухає (суб'єктів комунікації), їх соціальний статус, етнічну приналежність тощо. Тобто, на думку дослідника, аналіз дискурсу не слід обмежувати структурами текстів чи діалогів. Коли дискурси отримують визначення одиниці вербального спілкування чи комунікативного явища, то до їх реального опрацювання чи використання слід звертатися з позицій цілісного, інтегративного підходу [див.: 2].

Таким чином, загальна методика дискурс-аналізу завжди є моделлю якісного змістовного аналізу, при цьому виявляючи здатність віднайти не лише чітко присутні текстові дані, але і приховані, латентні смисли повідомлення. Звідси узагальнена модель якісного змістовного дискурс-аналізу складається із таких стратегій: – визначення мети дослідження; – забезпечення вибору одиниць аналізу; – збір матеріалів; – фіксація основних показників мовленнєвого матеріалу; – розшифровка отриманих даних; – вияв їх основних параметрів; – перекодування відповідно до системи прийнятих категорій (щодо кожного окремого гуманітарного предмета); – реконструкція сенсу отриманого матеріалу; – аналіз оброблених даних, їх узагальнення та систематизація; – загальні висновки.

Постає також питання можливості емпіричних досліджень в межах дискурс-аналізу, а отже вироблена у ХХ ст. програма виглядає як ряд послідовних питань-відповідей: – як сформувався певний тип дискурсу; – які зміни фіксуються у ньому за певний період часу; – до якої аудиторії він звертається і в яких соціальних сферах задіяний; – які когнітивні схеми, ідеологічні програми, моральні оцінки у ньому задіяні; – які риторичні, логічні і естетичні засоби для цього використовуються; – в чому проявляється специфіка виражених засобів спілкування; – хто є їх носієм (суб'єктом мовленнєвої практики); – у яких стосунках з іншими дискурсами вони знаходяться; – наскільки ефективний даний тип дискурсу і яка сила його впливу на аудиторію. Отже, такою є узагальнена (формальна) модель (схема) реалізації методологічної програми досліджень дискурс-аналізу. Ми повинні брати до уваги той факт, що в залежності

від конкретної ситуації можуть бути задіяні і використані різноманітні підходи до дискурс-аналізу, які доповнюють і корегують один одного.

Продовжуючи нашу розвідку, звернемося до проблеми визначення структурних параметрів дискурсу, що є особливо актуальним у сучасній лінгвокультурології та лінгвістичній філософії.

Відомо, що у наш час у лінгвістиці все більшої значущості набуває постульоване М.Фуко уявлення про дискурс як сукупність усього, що було висловлене. Ми підтримуємо уявлення дослідника про дискурс як субстанцію, яка не має чіткого обрисів і об'єму і знаходиться в постійному русі [див.: 11, 205].

Сучасна дослідниця-лінгвіст О.Ревзіна [9, 23-38] вказує наступні структурні параметри дискурсу:

1. Виробництво і вживання дискурсу: адже в дискурсі людина бере участь як мовна особистість. Тобто «особистість» – як сукупність знань і умінь, можливих ролей в комунікації, володіння первинними і вторинними мовленнєвими жанрами, відповідними тактиками і стратегіями. Отже, кожен член мовного соціуму вносить вклад в матеріальну субстанцію дискурсу своїм мовним досвідом, будучи одночасно і споживачем дискурсу.

2. Комунікаційне забезпечення: дискурс пронизаний наскрізно каналами комунікації: усний, письмовий, ЗМІ... Мова-код – це втілення національного менталітету і картини світу, адже матеріальна субстанція дискурсу – це різні мови. Відповідно переклад – дискурсивний процес стирання меж між національними дискурсами, і визначення пріоритетів дискурсу «всесвітнього» (наприклад, священні тексти).

3. Інтертекстуальна взаємодія: інтертекстуальність входить в онтологію дискурсу, забезпечуючи стійкість і взаємопроникнення різних видів дискурсів. Відтак усі види інтертекстів (авторські і неавторські, власне мовні, літературні і не літературні) беруть участь у дискурсивних процесах деривації і взаємодії [див.: 8, 66-78].

На думку М.Фуко, дискурси розрізняються за здатністю бути інтертекстуальним донором або реципієнтом інтертекстуальних вкладань [див.: 12, 302]. Мислитель зумів переступити через вербальну діяльність – будь то усна розмова, текст, чи ж авторські твори, які, до того ж, належать різним історичним епохам, дозволив собі уявити їх разом, одночасно, поза просторово-часовим континуумом. Це дало змогу виявити і проаналізувати спільні місця, які виділяються в динамічному і змінному тілі дискурсу.

Отже, питання про різновиди дискурсу для М.Фуко – це питання про онтологію дискурсу. Він шукав способи буття дискурсів, досліджуючи історію дискурсів безумства і сексуальності, медичного дискурсу через аналіз дискурсивних закономірностей, виділяючи окремо висловлювання як одиницю дискурсу. Висловлювання ж у М.Фуко – це «атом дискурсу», «існування сукупності знаків». Він прагнув показати дискурсивне буття як стихійний продукт, у якому із впорядкованості виникає хаос, а із хаосу порядок (згадаймо, наприклад, його працю «Порядок дискурсу»). Таким чином, можемо визначити метод М.Фуко: беручи за вихідну точку аналізу дис-

курс у цілому, його появу і регулярність, слід йти до зовнішніх умов його можливості, до того, що фіксує межі випадкових подій, виявляючи їх закономірності. Звідси – виявлення процедур контролю над виробництвом дискурсу («непорядкованого і згубного»), зовнішні і внутрішні. До зовнішніх процедур мислитель відносить наступні: виключення та «розподілу і відкидання»; до внутрішніх – коментар, дисципліну, відбір (відсіювання) суб'єктів комунікації і автора. Щодо автора, то М.Фуко визначав його як «ансамбль дискурсів, який відсилає до статусу конкретного дискурсу в середині деякого суспільства і деякої культури» [13, 450].

Можемо зазначити, підтримуючи думку О.Ревзіної [див.: 8, 66-78], що у концепції М.Фуко є певні недоліки: з одного боку, «дискурсивні формації» об'єктивні і не залежать від людини (адже згадаймо заяву М.Фуко: «автор помер», «говорить сам дискурс!»), а з іншого – дискурси створюються соціумом і контролюються ним. І далі: незважаючи на те, що М.Фуко ігнорує мовні характеристики дискурсів («стосунки в дискурсі характеризують не мову, яку використовує дискурс, а сам дискурс, зрозумілий як чиста практика»), філософ не задавався питанням: чому дискурси розрізняються за мовами, незважаючи на те, що визначення дискурсу побудував на вербальному аспекті (ще раз наголосимо на заяві мислителя: «говорить дискурс!»). Дана проблема спрямованість, безперечно, має стосунок до онтології дискурсу – до способу його буття. Це породжує нові аспекти досліджень, поєднуючи філософські, культурологічні, лінгвістичні, когнітивні і прагматичні аналізи.

Отже, підсумовуючи вище сказане, зазначимо: термін «дискурс» у сучасній гуманітарній науці означає соціально і культурно визначену традицію людського спілкування. Тіло дискурсу (тобто те, з чого складений дискурс) – це «відкрита множина висловлювань, як здійснених в процесі комунікації, так і потенційних – однак висловлювань не будь-яких, а побудованих в системі силових ліній соціокультурного поля даного дискурсу» [10, 100]. Отже, поняття дискурсу передбачає звернення до концепту «висловлювання».

В рамках бахтінського розуміння висловлювання ми можемо визначити його як цілісну одиницю спілкування, яка характеризується інформаційною, інтенційною і композиційною завершеністю [див.: 1, 281-285]. Комунікативна завершеність висловлювання характеризується його інтенційністю. В межах аналізу поняття інтенції визначається як комунікативний намір, чи комунікативна мета, якою супроводжується висловлювання в спілкуванні. Інтенцій, які супроводжують висловлювання, може бути багато, і вони можуть бути різнохарактерні стосовно одне одного. Названі вектори комунікативної завершеності висловлювання утворюють його актуальний смисл.

Ми підтримуємо твердження, що текст – це висловлювання, спроектоване на комунікацію, а це означає, що в такому висловлюванні комунікативна актуальність носить потенційний характер. Тобто в тексті актуальність висловлювання занурюється в план його інтенційної структури. Слідом за

М.М.Бахтіним зазначимо, що висловлювання і текст – це дві складові одного цілого, але ці складові по-різному акцентовані: висловлювання комунікативно актуальне, текст – комунікативно потенційний. Це означає, що висловлювання невіддільне від свого тексту через принцип свого здійснення. Отже, зв'язок тексту і дискурсу опосередкований моментом висловлювання. Так, дискурс складається з висловлювань, і, слідом за висловлюваннями, продовжує себе й відновлює себе в текстах. Текст – це двійник висловлювання, жива пам'ять про нього – репрезентує висловлювання в письмових дискурсах; але можливим є й інше – будучи репрезентованим в письмі, текст представляє і дискурс як такий, що породив цей текст. Будь-який текст є поліморфним в дискурсивному сенсі, позаяк неможливо здійснити висловлювання в межах лише одного і абсолютно чистого, однорідного дискурсу. Таким чином, чим вищу позицію займає дискурс у соціальній і культурній ієрархії, чим складнішим він є за своїм складом, у своїх стратегіях, тематиці, у своїй інтенційності й текстуальності, тим ширший спектр інших дискурсів, у тому числі первинних і «простих», починаючи від повсякденних, він [дискурс] відображає і несе на собі їх текстові сліди. Зазначимо, що сучасні дослідники ведуть мову про поняття інтердискурсивності, яке дотичне до розуміння ідеї інтертекстуальності в її літературознавчому аспекті, тобто як взаємостосунків текстів. Так, І.Сілантьєв зазначає: «Справа тут не лише в явищах інтертекстуальності як прихованого чи явного відсилання одного тексту до іншого тексту. Самі дискурси, як такі, можуть зустрічатися, перетинатися і взаємодіяти в межах одного тексту» [10, 102]. Аналізуючи матеріали сучасних періодичних видань, дослідник підсумовує, що «це розгорнутий і багатосторонній ансамбль текстів, великих і малих, які відповідають різним дискурсам і різним жанрам, різним комунікативним стратегіям і різним інтенціям, різним аудиторіям і різним очікуванням смислу, і т. д. Більш того, це ансамбль текстів, кожен з яких сам є великим чи малим простором взаємодії дискурсів» [10, 103]. Звідси випливає, що актуальна на сьогодні проблема інтертекстуальності дотична до поняття інтердискурсивності і може бути проаналізована під кутом зору дискурсивних взаємодій, адже, як свідчить М.Фуко, говорить сам дискурс.

Отже, **підсумуємо**: дискурс як предмет дослідження і як метод, після «лінгвістичного повороту» як фактору і умови антропокультурних використання мови, виступає, передусім, як практика мово-дії. Відповідно, класифікація дискурсів (субдискурси, метадискурси і дискурс влади) дає підставу генералізувати концепцію дискурсу до універсальної моделі соціального діалогу і полілогу. Таким чином, дискурс-аналіз є когнітивною і мовленнєвою практикою «прочитання» соціальної дійсності.

Список літератури

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
2. Ван Дейк Т.А. К определению дискурса. [Електронний ресурс] / Т. А. Ван Дейк. – КомКнига, 1998. – Режим доступу:
3. <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>.

4. Грицанов А.А. Новейший философский словарь / А.А. Грицанов // [сост., вст. ст. и общ. ред. А.А. Грицанова]. – Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998. – 896 с.

5. Греймас А.Ж. Семиотика: объяснительный словарь теории языка / А.Ж. Греймас, Ж. Курте // Семиотика; [сост., вст. ст. и общ. ред. Ю.С. Степанова]. – М.: Радуга, 1983. – С. 485 – 550.

6. Комісар, Л.П. Ідея інтертекстуальності в філософії культури [Текст] : дис. ... канд. філос. наук: УДК 130.2 : захищ. 22.12.2008 / Комісар Людмила Петрівна. – К., 2008. – 179 с.

7. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. – М., 2003. – 322 с.

8. Москалик, В.В. Зв'язок мови та дії як предмет сучасної лінгвістичної філософії [Текст] : дис. ... канд. філос. наук: УДК 130.2 : захищ. 18.10.2011 / Москалик Вікторія Вікторівна. – К., 2011. – 204 с.

9. Ревзина О.Г. Дискурс и дискурсивные формации / О.Г. Ревзина // Критика и семиотика. – Вып. 8. – Новосибирск, 2005. – С. 66-78.

10. Ревзина О.Г. Язык и дискурс / О.Г. Ревзина // Вестник МГУ. – Серия 9. Филология. – Вып. 1. – М., 1999. – С. 23-38.

11. Силантьев И.В. Текст в системе дискурсивных взаимодействий / И.В. Силантьев // Критика и семиотика. – 2004. – Вып. 7. – С. 98 – 123.

12. Фуко М. Археология знания / М. Фуко [пер. з фр. В. Шовкун]. – К.: Основи, 2003. – 325 с.

13. Фуко М. Слова и вещи: Археология гуманитарных наук / М. Фуко [пер. с фр.]. – М.: Наука, 1977. – 488 с.

14. Фуко М. Що таке автор? / М. Фуко [пер. з фр. М. Зубрицької]. // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки [за ред. М.Зубрицької]. – Львів: Літопис, 1996. – С. 442 – 456.

Л.П. Комисар

ДИСКУРС-АНАЛИЗ КАК ФИЛОСОФСКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ В СОВРЕМЕННЫХ ГУМАНИТАРНЫХ НАУКАХ
Исследование охватывает ряд вопросов, касающихся онтологии дискурса и универсализации самого концепта, что делает возможным раскрытие значительности дискурс-анализа как философско-методологической стратегии в современных гуманитарных науках.

L. Komisar

DISCOURSE ANALYSIS AS THE STRATEGY OF PHILOSOPHICAL METHODOLOGY IN MODERN HUMANITARIAN SCIENCES
The research concentrated on questions of ontology of discourse and universalization of this concept which open a possibility for understanding a significance of the philosophical method of discourse analysis for modern humanities.